

²⁾ Men vergelijkte over deze ontwikkeling van de kunst en het ornament o.a.: Prof. Dr. J. P. Kleiweg de Zwaan: *Palaeolithische Kunst in Europa I en II*, 1929 en 1930, Paris te Amsterdam. — Dr. Walter Lehmann (en Dr. Heinrich Doering): *Kunstgeschichte des alten Peru*, 1924, Wasmuth Verlag, Berlijn, blz. 12-16. — Leerrijk, zij het op vele plaatsen niet standhoudend, is nog altijd A. C. Haddon's *Evolution in Art* (1895).

³⁾ John R. Swanton: *Haida Texts and Myths*, Bur. of Am. Ethnology, Bulletin 29, Washington 1905, blz. 153 en 171.

⁴⁾ Het lijkt mij niet uitgesloten, dat hierbij mythische bedoelingen in 't spel zijn, daar hetzelfde verschijnsel elders treft. Allereerst bij den problematischen T'ao t'ieh, den „Veelvraat" der oude Chineezen, zeer waarschijnlijk in een nauwe betrekking staand tot de verslindende stormwolk. Voorts o.a. bij het vruchtbaarheidswezen Cipactli, den krokodil-visch of draak der Mexicanen, waarop soms de stormgod Tlaloc (eveneens veelal zonder onderkaak!) staat afgebeeld. Het voert te ver, hierop nader in te gaan. Vgl. over den T'ao t'ieh, Laufer: *Jade*, blz. 184-185, alsmeê Perceval IJetts in het *Burlington Magazine* van Febr. 1926.

⁵⁾ Heinrich Schurtz: *Das Augenornament und verwandte Probleme*, Leipzig 1895, blz. 19.

⁶⁾ Het als frontispice afgebeeld Chilkát weefsel in het *Handbook to the Ethn. Coll. of the British Museum* toont den Raaf met een rechthoekig oog.

⁷⁾ Vgl. Dr. Leonhard Schultze Jena: *Indiana I. Leben, Glaube und Sprache der Quiché von Guatemala*, G. Fischer, Jena 1933, blz. 19 en blz. 333.

⁸⁾ In dit verband verdient het m.i. de aandacht, dat de sjamanen der Pima Indianen bij de hooge noordgrens van Mexiko een afbeelding van een „horned toad", een ronde stekelige paddesoort, voor de genezing van reumatiek gebruikten; hierbij werd het paddelied gezongen, dat dezen curieuzen inhoud had:

„Het Oostelijk land schijnt zeer aangenaam te zijn,
Maar Westelijk land is allerverschrikkelijkst."

Den oplettenden lezer zal het niet moeilijk vallen, hierin eenige overeenkomst te bespeuren met hetgeen ik schreef over Aardepad en neerkomenden zonnegod, en ik zou kunnen wijzen op andere punten van overeenstemming. Mogelijk vond dus de mythische Aardepad haar reële uitgangspunt in de „horned toad" dezer Pima Indianen, die echter — dit is dan van gewicht — voor zoover ik weet geen oogornament kenden. (Vgl. over de horned toad, Fr. Russell: *The Pima Indians*, 26 th ann. rep. of the bur. of Am. Ethnology, Washington 1908, blz. 123 en 264). Opmerking verdient tevens, dat de oude Chineezen de aarde vereerden in den vorm van een heilig object „tsung", dat aan de buitenzijde van z.g.n. t a n d e n was voorzien.

⁹⁾ Dr. E. T. Hamy: *Galerie Américaine du Musée d' Ethnographie du Trocadéro*, I en II, Leroux, Parijs 1897.

¹⁰⁾ Vgl. bijv. J. en W. Grimm: *Deutsches Wörterbuch*, Bd. V, Leipzig 1873, blz. 767-768.

¹¹⁾ Dr. G. W. Locher: *The Serpent in Kwakiutl Religion. A study in primitive culture*, Brill, Leiden 1932.

¹²⁾ Ed. Seler: *Gesamm. Abh. zur Amerikanischen Sprach- und Alterthumskunde*, Bd. IV, Berlijn 1923, blz. 393.

¹³⁾ Franz Boas: *Tsimshian Texts*, Bureau of Am. Ethnology, Bull. 27, Washington 1902, blz. 73-82. — Vgl. ook *Tsimshian Texts, New Series*, Publ. of the Am. Ethn. Society, Vol III, Brill, Leyden 1912, blz. 226-235.